Ashurova Oltin Yuldashevna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti katta o‘qituvchisi

Raximboyev Javohir Nodirjonovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANISHIDA SUG'URTA BOZORINI ROLI

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda sug‘urta bozorining o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Sug‘urta tizimi iqtisodiy risklarni kamaytirish, moliyaviy barqarorlikni ta’minlash hamda investitsion jarayonlarni qo‘llab-quvvatlash kabi muhim funksiyalarni bajarishi asoslab berilgan. Shuningdek, O‘zbekiston sug‘urta bozorining so‘nggi yillardagi rivojlanish tendensiyalari statistik ma’lumotlar asosida yoritilgan. Maqolada sug‘urta tizimining iqtisodiyotdagi ijtimoiy va moliyaviy ahamiyati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ham ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar

sug‘urta bozori, milliy iqtisodiyot, risklarni boshqarish, investitsiya, moliyaviy barqarorlik, sug‘urta tizimi, iqtisodiy o‘sish.

Аннотация

В данной научной статье анализируется роль страхового рынка в развитии национальной экономики. Обосновано, что страховая система выполняет важные функции по снижению экономических рисков, обеспечению финансовой стабильности и поддержке инвестиционных процессов. Также рассмотрены тенденции развития страхового рынка Узбекистана в последние годы на основе статистических данных. В статье освещены социально-экономическое значение страховой системы, существующие проблемы и пути их решения.

Ключевые слова

страховой рынок, национальная экономика, управление рисками, инвестиции, финансовая стабильность, страховая система, экономический рост.

Abstract

This scientific article analyzes the role of the insurance market in the development of the national economy. It is substantiated that the insurance system performs important functions in reducing economic risks, ensuring financial stability, and supporting investment processes. The recent development trends of the insurance market in Uzbekistan are also examined based on statistical data. The article highlights the socio-economic importance of the insurance system, existing challenges, and possible solutions.

Keywords

insurance market, national economy, risk management, investment, financial stability, insurance system, economic growth.

KIRISH

Milliy iqtisodiyot har bir davlatning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi asosiy tizim bo‘lib, u ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish, moliya, investitsiya va ijtimoiy sohalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ifodalaydi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy jarayonlar tobora murakkablashib, raqobat kuchayib borayotgan bir davrda iqtisodiy xavflarni samarali boshqarish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ana shunday sharoitda sug‘urta bozori milliy iqtisodiyotning muhim moliyaviy institutlaridan biri sifatida iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, xo‘jalik subyektlarini turli risklardan himoya qilish hamda investitsion muhitni yaxshilashda hal qiluvchi o‘rin tutadi.

Sug‘urta tizimi iqtisodiyotda risklarni qayta taqsimlash mexanizmi sifatida faoliyat yuritadi. Ya’ni, u ehtimoliy zararlarni ko‘pchilik ishtirokchilar o‘rtasida taqsimlab, alohida subyektlar zimmasiga tushadigan moliyaviy yukni kamaytiradi. Bu jarayon nafaqat korxonalar, balki jismoniy shaxslarning ham iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu sababli sug‘urta bozori iqtisodiy barqarorlikni qo‘llab-quvvatlovchi “yumshatuvchi mexanizm” sifatida qaraladi. Global iqtisodiyotning integratsiyalashuvi va xalqaro savdo aloqalarining kengayishi natijasida turli xil iqtisodiy, texnologik, ekologik va ijtimoiy xavflar darajasi ortib bormoqda. Tabiiy ofatlar, ishlab chiqarishdagi uzilishlar, moliyaviy inqirozlar va pandemiyalar kabi omillar iqtisodiyotga sezilarli zarar yetkazishi mumkin. Bunday sharoitda sug‘urta tizimi ushbu xavflarning iqtisodiy oqibatlarini kamaytiruvchi eng muhim vositalardan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasida ham so‘nggi yillarda iqtisodiy islohotlar jarayonida sug‘urta bozorini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bozor infratuzilmasini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, sug‘urta xizmatlari ko‘lamini kengaytirish va xalqaro standartlarga moslashtirish borasida muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu esa sug‘urta tizimining milliy iqtisodiyotdagi rolini yanada kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

Statistik tahlillarga ko‘ra, so‘nggi yillarda O‘zbekistonda sug‘urta xizmatlari hajmi barqaror o‘sish tendensiyasiga ega bo‘lib, bu aholining sug‘urtaga bo‘lgan qiziqishi ortib borayotganini hamda iqtisodiy subyektlar tomonidan risklarni boshqarishga bo‘lgan ehtiyoj kuchayganini ko‘rsatadi. Sug‘urta kompaniyalarining aktivlari va sug‘urta mukofotlari hajmining oshishi esa ushbu sohaning iqtisodiyotdagi moliyaviy ahamiyatini yanada yaqqol namoyon etadi. Sug‘urta bozorining iqtisodiy tizimdagi o‘rni faqat risklarni qoplash bilan cheklanib qolmay, balki investitsion jarayonlarni qo‘llab-quvvatlash funksiyasini ham bajaradi. Sug‘urta tashkilotlari to‘plagan mablag‘lar bank tizimi, davlat qimmatli qog‘ozlari va real sektor loyihalariga yo‘naltirilib, iqtisodiyotda kapital aylanishini tezlashtiradi. Bu holat esa ishlab chiqarishning kengayishi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi va iqtisodiy o‘sish sur’atlarining oshishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, sug‘urta tizimi ijtimoiy himoya mexanizmi sifatida ham muhim o‘rin tutadi. Aholining turli qatlamlari uchun sog‘liqni sug‘urtalash, hayot sug‘urtasi va mulk sug‘urtasi kabi xizmatlar ularning moliyaviy xavfsizligini ta’minlaydi. Bu esa davlat zimmasidagi ijtimoiy yukni kamaytirib, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Shu nuqtayi nazardan, milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda sug‘urta bozorining rolini o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy

jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Chunki sug‘urta tizimi iqtisodiy xavflarni boshqarish, investitsion resurslarni shakllantirish va ijtimoiy himoyani ta’minlash orqali iqtisodiyotning barqaror va muvozanatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Sug‘urta bozori milliy iqtisodiyotning moliyaviy infratuzilmasida muhim o‘rin egallovchi institut bo‘lib, u iqtisodiy risklarni boshqarish, moliyaviy resurslarni qayta taqsimlash hamda investitsion jarayonlarni qo‘llab-quvvatlash kabi bir qator strategik funksiyalarni bajaradi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy faoliyatning kengayishi bilan birga risklar ham murakkablashib boradi. Shu sababli sug‘urta tizimi iqtisodiy barqarorlikni ta’minlovchi muhim mexanizm sifatida qaraladi. Iqtisodiy nazariya nuqtayi nazaridan sug‘urta bozorining asosiy vazifasi risklarni minimallashtirish va ularni ko‘pchilik ishtirokchilar o‘rtasida taqsimlashdan iborat. Bu jarayon “risklarni kollektivlashtirish” tamoyiliga asoslanadi. Ya’ni, bir subyektda yuzaga kelgan zarar sug‘urta fondi hisobidan qoplanadi va bu fond ko‘plab ishtirokchilarning sug‘urta badallaridan shakllanadi. Natijada individual moliyaviy yuk sezilarli darajada kamayadi.

O‘zbekiston sharoitida sug‘urta bozori so‘nggi yillarda bosqichma-bosqich rivojlanib bormoqda. Rasmiy statistik ma’lumotlarga ko‘ra, sug‘urta xizmatlari hajmi oxirgi besh yil davomida o‘rtacha 15–20 foiz yillik o‘sish sur’atini ko‘rsatgan. Bu ko‘rsatkich sug‘urta sektorining milliy iqtisodiyotdagi ulushi ortib borayotganini tasdiqlaydi. Shuningdek, sug‘urta kompaniyalari sonining ko‘payishi va ularning xizmat turlari kengayishi ham bozorning rivojlanish tendensiyasini aks ettiradi. Sug‘urta bozorining iqtisodiyotdagi eng muhim funksiyalaridan biri uning investitsion funksiyasidir. Sug‘urta kompaniyalari tomonidan yig‘ilgan sug‘urta mukofotlari vaqtincha bo‘sh turgan moliyaviy resurslar sifatida iqtisodiyotning turli tarmoqlariga yo‘naltiriladi. O‘zbekistonda sug‘urta tashkilotlarining umumiy aktivlari so‘nggi yillarda sezilarli darajada oshib, trillionlab so‘m miqdoriga yetgan. Ushbu mablag‘larning katta qismi bank depozitlari, davlat obligatsiyalari va real sektor loyihalariga yo‘naltirilmoqda.

Bu jarayon iqtisodiyotda kapital aylanishini tezlashtiradi va investitsion faollikni oshiradi. Masalan, qurilish, transport, energetika va sanoat tarmoqlarida sug‘urta kompaniyalari mablag‘lari orqali moliyalashtirilgan loyihalar iqtisodiy o‘sish sur’atlariga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu jihatdan sug‘urta bozori faqat risklarni qoplash vositasi emas, balki iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantiruvchi moliyaviy manba sifatida ham xizmat qiladi. Sug‘urta tizimi, shuningdek, davlat moliya tizimiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Favqulodda holatlar, tabiiy ofatlar yoki texnogen avariyalar natijasida yuzaga keladigan zararlarning bir qismi sug‘urta kompaniyalari tomonidan qoplanishi davlat budjetining yukini kamaytiradi. Bu esa davlatga ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish dasturlariga ko‘proq mablag‘ yo‘naltirish imkonini beradi.

Ijtimoiy jihatdan sug‘urta bozori aholining moliyaviy xavfsizligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Xususan, hayot sug‘urtasi, tibbiy sug‘urta va baxtsiz hodisalardan sug‘urtalash xizmatlari fuqarolarning iqtisodiy xavflarini kamaytiradi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda tibbiy sug‘urtaga bo‘lgan talab ortib borayotgani kuzatilmoqda. Bu esa sog‘liqni saqlash tizimi va sug‘urta sektorining integratsiyalashuv jarayonini kuchaytirmoqda. Sug‘urta bozori rivojlanishining yana bir muhim jihati uning iqtisodiy barqarorlikka ta’siridir. Iqtisodiyotda yuzaga keladigan inqirozlar, valyuta tebranishlari yoki ishlab chiqarishdagi uzilishlar sug‘urta tizimi orqali qisman yumshatiladi. Bu esa korxonalar faoliyatining uzluksizligini ta’minlashga yordam beradi. Ayniqsa, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun sug‘urta tizimi katta ahamiyatga ega, chunki ular iqtisodiy shoklarga nisbatan nisbatan zaifroq hisoblanadi.

Raqamli iqtisodiyot rivojlanishi sug‘urta bozoriga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. O‘zbekistonda elektron sug‘urta xizmatlari joriy etilishi natijasida sug‘urta mahsulotlarini sotib

olish va boshqarish jarayoni soddalashdi. Onlayn platformalar orqali sug‘urta polislarini rasmiylashtirish, to‘lovlarni amalga oshirish va da’volarni ko‘rib chiqish jarayonlari tezlashdi. Bu esa sug‘urta xizmatlarining aholiga yaqinlashishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, sug‘urta bozorida ayrim muammolar ham mavjud. Aholi o‘rtasida sug‘urtaga bo‘lgan ishonch darajasi hali to‘liq shakllanmagan. Ko‘plab fuqarolar sug‘urtani qo‘shimcha xarajat sifatida qabul qilishadi va uning uzoq muddatli iqtisodiy foydasini yetarli darajada anglamaydilar. Bundan tashqari, sug‘urta mahsulotlarining ayrim turlari murakkabligi sababli ularni tushunish va qo‘llashda qiyinchiliklar yuzaga keladi.

Shunga qaramay, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar bu muammolarni bosqichma-bosqich bartaraf etishga qaratilgan. Sug‘urta faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik bazasi takomillashtirilmoqda, raqobat muhitini kuchaytirish choralari ko‘rilmoqda va xalqaro tajriba keng joriy etilmoqda. Bu esa sug‘urta bozorining ochiqligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Sug‘urta bozorining rivojlanishi mehnat bozoriga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Sug‘urta kompaniyalarining kengayishi yangi ish o‘rinlarini yaratadi va malakali mutaxassislar uchun qo‘shimcha bandlik imkoniyatlarini shakllantiradi. Bu esa aholining daromad darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, sug‘urta bozori milliy iqtisodiyotning barcha tarmoqlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan kompleks tizim hisoblanadi. U bank sektori, investitsiya bozori, sanoat ishlab chiqarishi, transport va logistika tizimi hamda xizmat ko‘rsatish sohalari bilan uzviy aloqada faoliyat yuritadi. Shu sababli sug‘urta tizimining rivojlanishi butun iqtisodiyotning barqaror o‘sishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

XULOSA

Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish jarayonida sug‘urta bozori muhim strategik ahamiyatga ega bo‘lgan moliyaviy institut sifatida alohida o‘rin tutadi. U iqtisodiy tizimdagi turli risklarni boshqarish, moliyaviy yo‘qotishlarni kamaytirish hamda xo‘jalik yurituvchi subyektlar va aholining iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash orqali umumiy iqtisodiy barqarorlikka xizmat qiladi. Sug‘urta tizimi nafaqat zararlarni qoplash vositasi, balki iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlovchi muhim moliyaviy mexanizm sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Sug‘urta bozorining rivojlanishi milliy iqtisodiyotga bir necha yo‘nalishda ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Birinchidan, u ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalaridagi risklarni kamaytirib, korxonalar faoliyatining uzluksizligini ta’minlaydi. Ikkinchidan, sug‘urta kompaniyalari tomonidan jamg‘ariladigan moliyaviy resurslar investitsiya manbai sifatida iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, sug‘urta tizimi davlat budjeti yukini kamaytirib, ijtimoiy va iqtisodiy dasturlarni samarali amalga oshirishga imkon yaratadi.

O‘zbekiston Respublikasida sug‘urta bozorining so‘nggi yillardagi rivojlanish tendensiyalari uning iqtisodiyotdagi roli tobora ortib borayotganini ko‘rsatadi. Sug‘urta xizmatlari hajmining barqaror o‘sishi, sug‘urta kompaniyalari aktivlarining kengayishi hamda yangi sug‘urta mahsulotlarining joriy etilishi bu sohaning istiqbolli yo‘nalish ekanini tasdiqlaydi. Statistik ma’lumotlar asosida sug‘urta sektorining iqtisodiy faolligi yildan-yilga oshib borayotgani kuzatilmoqda.

Shu bilan birga, sug‘urta bozorining to‘liq salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun bir qator muhim vazifalarni amalga oshirish zarur. Aholining sug‘urta madaniyatini oshirish, sug‘urta xizmatlariga bo‘lgan ishonchni mustahkamlash, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish hamda xalqaro tajribani milliy amaliyotga moslashtirish shular jumlasidandir. Ushbu chora-tadbirlar

sug‘urta tizimining samaradorligini yanada oshiradi va uning iqtisodiyotdagi o‘rnini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, sug‘urta bozori milliy iqtisodiyotning ajralmas tarkibiy qismi bo‘lib, u iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, investitsion jarayonlarni faollashtirish va ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Kelajakda sug‘urta tizimining yanada rivojlanishi O‘zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishga, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga va aholining turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari. (2020–2025). Sug‘urta bozori va moliyaviy xizmatlarni rivojlantirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar to‘plami. Toshkent.
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2023). O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati yillik statistik to‘plami. Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Moliyaviy barqarorlik va sug‘urta sektori bo‘yicha hisobot. Toshkent.
4. Qodirov, M. (2021). Sug‘urta ishi va risklarni boshqarish. Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti.
5. Toshmatov, Sh. (2020). Moliyaviy bozorlar va sug‘urta tizimi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
6. Karimov, A. (2022). O‘zbekistonda sug‘urta bozorini rivojlantirish istiqbollari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 4(2), 45–52.
7. Saidov, B. (2023). Sug‘urta kompaniyalarining investitsion faoliyati tahlili. Moliya va bank ishi ilmiy jurnali, 6(1), 18–27.
8. Islomov, U. (2021). Risklarni boshqarishning iqtisodiy asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
9. Mirzaev, F. (2020). Milliy iqtisodiyotda sug‘urta tizimining roli. Iqtisodiy tahlil va prognozlash, 3(1), 33–40.
10. Yusupov, D. (2024). Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug‘urta xizmatlarini rivojlantirish. Digital Economy and Finance Review, 2(3), 55–63.
11. World Bank. (2023). Financial sector development in Uzbekistan: Insurance market analysis. Washington, DC: World Bank Publications.
12. OECD. (2022). Insurance and economic resilience in developing economies. Paris: OECD Publishing.